

Zapiski

Dve pismi Slovencev Avgustu Šenoi.

Ko sem zbiral gradivo za razpravo o A. Šenoi in njegovih stikih s Slovenci, sem se nadejal, da bom posebno mnogo snovi dobil iz njegovih pisem. Znano je namreč, da je bil Šenoa v tesnih zvezah z mnogimi pomembnimi Slovenci svoje dobe in da si je z nekaterimi prav prijateljsko dopisoval. Toda zgodilo se mi je prav po Šenoih besedah: »Tko se boljsem nada, na gore će spasti« (Izabrana djela Avgusta Šenoe, knj. I., 26). Iskal sem najprej v zagrebški vseučiliški knjižnici, kjer je nekaj Palmovičevih, Arnoldovih in drugih pisem Šenoi (vsega bo okrog 30 pisem), toda nobenega s slovenske strani! Enako se mi je zgodilo, ko sem se obrnil na Matico Hrvatsko in na Jugoslovensko akademijo znanosti in umetnosti. Nazadnje sem poskusil še pri družini A. Šenoe, kjer se mi je vsaj nekoliko nasmehnila sovražna sreča in kjer sem po prijaznosti g. vseučiliškega prof. dr. Milana Šenoe in njegovega sina g. Zdenka, vnuka velikega A. Šenoe, dobil vendarle dvoje prav za-

nimivih pisem, ki izvirata od dveh Slovencev: prvo je napisal Vatroslav Holz, drugo pa Anton Benzenšek. Kdor ve, s kakšno skrbnostjo je A. Šenoa spravljajl svoje rokopise in hranil vsak listek, na katerega je napisal kak načrt, domislek ali opombo za svoja dela, se mora čuditi, kam se je zgubila njegova korespondenca, ki očitno ni mogla biti majhna. Če bi že bil uničil svoja čisto zasebna pisma, kje so vendar pisma, ki jih je sprejemal kot urednik »Vijenca«, kot odbornik Matice Hrvatske, skratka kot eden najvidnejših kulturnih delavcev v sedemdesetih letih preteklega stoletja!? Naloga hrv. slovenske zgodovine je, da to vprašanje čimprej razčisti!

Holzovo pismo je pisano kmalu po praznovanju Bleiweisove sedemdesetletnice, ki je bila od 19. do 20. novembra 1878. v Ljubljani in ki se je spremenila v splošno narodno slavje, katerega so se udeležili tudi zastopniki mnogih hrvatskih društev in ustanov. A Šenoa je bil v imenu Matice Hrvatske in je pri banketu izrekel navdušujoč govor, s katerim je na mah osvojil

Slovence, pozneje pa je v »Vijencu« (l. 1878., št. 48) napisal topel članek o tej proslavi in o Bleiweisovih zaslugah za slovenski narod.

Pri tem praznovanju je sodeloval tudi Vatroslav Holz (roj. 1. avgusta leta 1844. v Gornjih Verjanah pri Sv. Trojici v Slov. goricah, umrl 9. maja 1914. v Ljubljani), tedaj uradnik banke »Slavije« v Ljubljani. Ob sugestivni Šenoini besedi, s katero je odkrito izpovedal svojo ljubezen do slovenskega naroda, katerega je imenoval »budno predstražo Slovanov proti zahodu«, se je morala v navdušenem panslavistu Holzu vzbuditi misel, da bi bil Šenoa, ki je bil poleg drugega tedaj že slavljn pisatelj in urednik najboljšega literarnega lista, kakor nalašč pripraven, da pomaga pripraviti proslavo Stanka Vraza. In s tem namenom mu je napisal Holz naslednje pismo:

Veleštovani gospodine!

Vem, da me ne poznate, ipak boste mi oprostili smelost, s katero drznem se obračati do Vas, ako Vam se legitimiram; in moja legitimacija naslanja¹ se na slavno ime: — Stanko Vraz.

Dà, veleštovani gospodine, slavno ime omenjenega moža daje mi pogum, da Vas nadlegujem s temi vrstami! Blagovolite poslušati zadevo moje prošnje! —

Uže večkrat in po raznih časopisih, tudi v Vašem velecenjenem listu »Viencu« pisalo se je, da bi se slavnemu našemu pesniku — Stanku Vrazu, na rojstvenem njegovem domu v Cerovci postavil spomenik v obliki kamenite plošče z dotičnim² napisom. Naglaševalo se je pri teh prilikah, da bi to stvar morali vzeti v³ roke Hrvati in Slovenci,⁴

¹ Holz piše »naslanjase« (skupaj).

² Z dotičnim napisom = primerim, pripadajočim.

³ Zopet piše Holz »vroke« (skupaj).

⁴ Sedemdesetletnice rojstva Stanka Vraza, katero so praznovali 8. sept. 1880. in se je razvila v slovensko-hrvatsko narodno slavje, se je udeležila vsa kulturna Hrvatska.

kar je i dosledno, naravno in pravično! —

A ker je ta misel zopet v ozadje stopila in se je bati, da cela stvar ne zapade pozabljenju v plen, sklenol sem jaz, povzdignoti svoj proseči glas ter delovati na to, ka se omenjena nakana izvrši. In bogami, nikdo na Slovenskem nema več dolžnosti, prevzeti to sveto zadačo,⁵ nego baš — jaz!

Slučaj, ta, rekel bi, vsemogočni faktor v človeškem življenju, privedel me je bil leta 1864 v rojstveno hišo slavnega — Stanka Vraza, kjer sem preživel v teku nekaj mescev najsrečnejše dni svojega življenja — v družini uzorno lepih, vitkostasih Vrazovih nečakinj, do katerih se je v mladeniških mojih prsih bil razplamtil bujni žar erotične ljubezni. Ljubezensko to razmerje do vilinskih Vrazovih nečakinj⁶ — Josipine in Vekoslave opisal sem bil v »Zori« (v Mariboru izhajajoči) leta 1875 pod naslovom: »Iz zapiskov slovenskega umetnika«.

A, na posvečenem terišču detinskih igrač našega Stanka navzel sem se bil i bujne pesniške domišljije in v onih prostorih, v katerih je bival nekedaj on, kakor i v naročji onih deklic, katere je nekedaj miloval in poljuboval slavni naš Stanko, obšel me je božanski duh navdušenja za večne uzore, katere še zdaj v otožnem srcu negujem.

Da-si tudi me je nemila usoda z divnimi Vrazovimi nečakinjami razdružila in v tujino sterala, ostal sem ipak v trdni zvezi s to blago družino ter se smelo prištevam kot ud taistej! —

Mejutem umrl je Josip Vraz, brat Stankov in gospodarstvo v omenjeni hiši prevzel je njegov edini sin — Franjo Vraz, s katerim sva vzlic oddaljenosti vedno iskrena prijatelj. —

⁵ Holzov jezik, ki ga nisem nikjer spreminjal, je vprašanje zase. Tudi ločila sem pustil, kakor jih je postavil Holz.

⁶ Tukaj je pozabil napraviti strešico nad —e—.

In baš ta Franjo Vraz, vreden nečak in goreč čestilec Stanko⁷ Vraza, pisal mi je pred par leti, da je iskrena njegova želja, ka bi se na rojstveni hiši Vrazovej vzdala kamenita plošča z napisom podatkov rojstva in smrti pesnikovi.⁸

Na temelji te njegove želje in po lastnem nagibu obračam se torej, veleštovani, blagorodni gospodine, do Vas, z uljudno prošnjo, da bi mi blagovolili svetovati in pomagati delovati⁹ na to, ka se omenjeni načrt izvrši!

Kar se mene dostaje, prizadeval se bodem, — ne gledé na to, da sem i jaz Štajerec iz slov.¹⁰ goric nego baš povodom gori navedenih okolnostij, — da se potrebne priprave za to svečanost priredijo ter ne bodem prej miroval, da izvršim to častno nalogo. Jaz sem, kakor sem rekel, na Vrazovem domu kot domá, pri celej družini silno priljubljen in v ondotni okolici znan, ter sem osvedočen, da se mi bode drage volje ponudila pomočna roka v¹¹ to svrhu. Razven¹² tega poznam ondotne rodoljube v Ljutomeru in Ormoži. Konečno moram omeniti, da nesem našel takó hitro tolikanj ljubeznivih, tolikanj dobrosrčnih in gostoljubnih ljudij, nego so baš ti Vrazovi. In koliko veselje do petja in radostnega življenja je prirojeno tem ljudem, osobito deklicam, tega mi nij možno popisati. Posameznih toček v tem načrtu Vam za zdaj ne bodem razkladal, nego pričakujem, da mi blagohotno izjavite svoje mnenje v tej zadevi!

Samo toliko usojam si predlagati, da bi se odkritje dotičnega spomenika (plošče) priredilo v prihodnjem letu (1879) v mescu avgustu [15/8 — kajti baš tist dan je cerkveni shod pri ondotni župniji (pri Svetinjah)]. —

⁷ Pravilno bi bilo: Stanka Vraza.

⁸ ⁹ Do nerazumljivosti skrotovičena sintaksa!

¹⁰ Danes pravilno »Slovenske gorice«.

¹¹ V izvorniku je pomotoma pisano skupaj: vto svrhu.

¹² Holz je zapisal: razve tega = razven tega = razen tega.

Blagoizvolite mi torej naznaniti, na kak način bi se dal izvesti ta načrt. Menda bi bilo dobro, da bi se v Zagrebu ustanovil v to svrhu odbor.¹³ Istotako bi se mogel ustanoviti i tukaj v Ljubljani enak odbor; sploh se mora določiti, kedo bode dal izvršiti dotično ploščo, kakor i druge priprave za svečanost. —

Naznanjam Vam, da Vas bode prišel obiskat v nekaj dnevih moj ondotni prijatelj Milan Vambergar,¹⁴ cand. prof. na tamošnji univerzi, s katerim se blagovolite i ustmeno o tej zadevi pogovoriti. G. Vambergar bil je lani v avgustu z menoj na — Vrazovem domu in pozna, kot rojak Vrazov, ondotne razmere! —

Jako mi je žal, da mi nij bilo možno o dr. Bleiweisovi svečanosti ustmeno o tej stvari govoriti; a bil sem preveč okupiran.

Nadejaje se blagohotnega Vašega odziva, priporočam Vam se

z odličnim spoštovanjem
udani

Vatroslav Olc¹⁵
uradnik banke »Slavije«
v Ljubljani.

V Ljubljani 11/12 1878.

Holzovo pismo ima štiri strani navadne pisemske oblike in je pisano zelo skrbno, naravnost kaligrafično.

¹³ Inicijativo ob praznovanju Vrazove sedemdesetletnice je prevzela v Zagrebu Matica Hrvatska, ki je v ta namen osnovala poseben odbor, pripravila izdajo Vrazovih pesmi v redakciji prof. dr. Fr. Markovića itd. O teh pripravah in slavju samem je napisal Šenoa dva članka (Vijenac 1880, št. 32, 37). Ker bom o tem obširneje govoril v že omenjeni razpravi, naj ta opomba zadošča.

¹⁴ M. Vambergar je imel kot profesor v Karlovcu v hrvaščini lep govor ob blagoslovitvi nagrobnega spomenika pisatelju Ivanu Mandelcu 13. nov. 1881. Prim. Ljub. Zvon 1881, 755—761.

¹⁵ Holz najbrž ni ugajala nemška oblika njegovega priimka in ga je hotel (po zgledu ilircev) slovenizirati.

Vse drugačno je Bezenškovo pismo, ki obsega osem strani pisma (dve strani sta prazni). Iz množice napak in popravkov, ki jih je napravil Bezenšek sam, se vidi, da je pisano v naglici. Tudi razprta pisava in zamenjavanja slovenskih, hrvaških in bolgarskih izrazov potrjuje to misel. Iz pisma pa odseva tudi tragika slovenskega izobraženca, ki misli slovenski, živi na Bolgarskem in piše hrvaški! Nič čudnega tedaj ni, če tak na tri štiri stebre razpet človek zamenjuje latinske in cirilske črke! Anton Bezenšek (rojen 15. aprila 1854. v Bukovju pri Celju, umrl 11. dec. 1915. v Sofiji) se je seznanil z Avg. Šenoo kot stenograf v hrvaškem saboru v Zagrebu 1876—1878. L. 1880. je bil ravnatelj stenografske pisarne pri Narodnem sobranju in gimn. profesor v Sofiji, od koder je poslal Šenoi tole pismo:

Sofija 11. 3. 81.

Veleštovani gospodine!

Dano Vam obečanje bio bi več odavna izpunio, a pri najboljši volji nisam jošte do danas sasvim uspeo.

Za sada sam postigao, da će Vam se slati (preko mene) »Bugarski glas«. ¹⁶ Taj ima poseban odjel za književnost. Drugih listova, koji bi se osim politike još za šta brinuli, nema u Sofiji. U Plovdivu će početi izlaziti doskora znanstven žurnal »Nauka«, od kojega možemo dosta očekivati, jer su se sakupili oko njega najbolji radnici na lit. polju bugarskom, osobito naglašujem g. Vazova, ¹⁷ najboljega pjesnika bugarskoga.

U Sofiji će početi izlaziti ¹⁸ tečajem julija »periodičesko spisanje« ¹⁹ ovdješnega znanstvenog dru-

¹⁶ Može biti Vam dobijem i »Nezavisnost«. (To opombo je pod črto pripisal sam Bezenšek.)

¹⁷ Bezenšek piše »Bazova« (cirilsko B = V).

¹⁸ Pred »tečajem« je napisal »još«, kar je nato prečrtal.

¹⁹ Namesto »ovdješnega« je napisal »tukajš«, pa je slovenski izraz prečrtal in dodal hrvaškega.

štva, koje će niknuti iz prestanologa »Brailskog naučnoga društva«. Na čelu ovoga preporodjenoga društva stoje g. Dr. K. Jireček i g. Vasil Stojanov, Vaš dobar poznanac ²⁰ iz Prage, s kojim se više puta o Vas razgovaramo. Sada je on inspektor državnih škola pri ministarstvu prosvjete. Štom počne ovaj list izlaziti, kazao mi je da će Vam ga na drago srce slati. Šalje Vam preko mene svoj iskren pozdrav. — I »Slavjanska Beseda« ²¹ će do godine kakav literaran rad poduzeti pod mojim uredništvom.

U Svištovu izlazi pedagoški list »Prosvještenje«. Ako se obratite do njega, će Vam ga svakako slati.

Tako stoji za sada literarni obzor u Bugarskoj. Na žalost se je sve udubilo u političke strasti, a za-to ono sadašnje mrtvilo.

Ja ²² sada proučavam makedonske bugarske narodne pjesme (a i bugarske iz drugih krajeva) te ću izdati za koji mjesec poetičku ocjenu o njih u bugarskom jeziku. ²³

Pjesme Slavejkova nisu izašle sabrane, nego su raztresene po raz-

²⁰ Pred »iz Prage« je napisal Bezenšek »s koj«, nato pa prečrtal in stavek spremenil.

Bezenškovega pravopisa in ločil nisem nikjer spreminjal, temveč se zvesto držim izvornika.

²¹ Bezenšek je bil prvi predsednik in pet let glavni tajnik najstarejše bolgarske čitalnice »Slavjanska Beseda« v Sofiji.

²² Namesto »proučavam« je napisal najprej »pišem«, nato »učim«, pa oboje prečrtal.

²³ O tem delu poroča Ljubljanski Zvon I. (1881), 513: Ocěnenie na bolgarskitě narodni pēsni. Tako se imenuje 58 str. v velikej 8ki obsežna brošura, katero je pred kratkim v Sredci na svitlo dal naš rojak prof. Anton Bezenšek in v katerej priobčuje svoje predavanje o obliki in vsebini bolg. narodnih pesnij, govornjeno v »Slavjanskej Besedi«. Knjižico je založila »Slavj. Bes.«. Čisti dohodek namenjen je v korist spomenika, katerega nameravajo Bolgari postaviti Carju Osloboditelju v Sredci (Sofiji),

nih novinah. I drugih knjiga dosada nije izašlo, koje bi imale²⁴ kakvu literarnu važnost,²⁵ izuzam lani izašle Iv. Vazova.²⁶

Glede slika govorio sam sa ovdješnjim fotografom D. Karastojanovom, koji mi je obećao, da će Vam slati redovno slike, kako će ih sabirati. Samo Vas moli, da mu izvolite slati Vaš list. Prvu sbirku Vam pošaljem ja za kojih 10 do 14 dana i ću im dodati po mogućnosti opisanje. Glede starih bug. novaca je teška stvar. Seljani imaju ih, a ih čuvaju kao svetinju, koja dok je u njihovu posjedu, jim donša sreću i blagostanje. Ima pako liepu sbirku g. M. Georgiev, profesor realke u Lompalanki. Ako se na svom putu, mjeseca julija, kadno ću ići u Zagreb i Celje, sastanem š njim, nadam se, da Vam dobijem nekoliko eksemplara. Moguće je²⁷ da mi se pruži prilika takodjer na drugom mjestu.

Novi bug. novci doći će do maja; za nje je lahko, dobit' ćete ih od mene; isto tako i medalje. G. Zlatarski otišao je u London, da kontrolira napravu novaca.

Imam čast izručiti pozdrave od g. dr. Jirečeka, g. Saratova (ministra) i od gdč. Cvetišićeve.

Ako imate dobrotu odrediti, da mi se šalje »Vienac« biti ću Vam jako zahvalan.

S osobitim štovanjem i pozdravom iz bratske zemlje liepoj Hrvatskoj Vam iskreno odani Vaš štovatelj

Ant. Bezenšek.

Pozdrav Vašemu gosp. bratu.

Na koncu naj omenim še to, da ima Bezenškovo pismo na prvi in na peti strani podolgovat žig, kjer je v latinici in cirilici vrezano njegovo ime.

Jože Gregorič

²⁴ Pred »kakvu« stoji prvotno »lit«, a je prečrtano.

²⁵ Namesto »važnost« je najprej napisal »znameno«, kar je nato prečrtano in nad črto pripisano »važnost«.

²⁶ Tudi tukaj piše »Vazov« s cirilico (Bazov).

²⁷ Manjka vejica pred »da«.

Banovinske nagrade za leto 1938/39.

Kakor smo zabeležili na tem mestu Prešernove nagrade mesta Ljubjane, tako naj zabeležimo tudi nagrade, ki jih je letos izdala banovina za najlepšo povest, oz. pesniško zbirko z namenom, da pripomore s tem k razvoju slovenske književnosti. I. nagrado v znesku 7000 din je razsodišče priznalo povesti Pavla Sedmaka »Kaplan Martin Čedermac« (Slov. Matica). II. nagrado 3500 din pesniški zbirki Iga Grudna »Dvanajsta ura« (Slovenska Matica), III. nagrado 3000 din povesti Janeza Jalna »Cvetkova Cilka« (Mohorjeva družba), IV. nagrado 2000 din pesniški zbirki Vide Tauerjeve »Veje v vetru« (Cirilova tiskarna, Maribor), V. nagrado 2000 din romanu Vladimirja Bartola »Alamut« (Modra ptica) in VI. nagrado 2000 din povesti Iva Šorlija »Večne vezi« (Vodnikova družba). — Za prihodnje leto so zopet razpisane nagrade v znesku 20.000 din za najboljša izvorna slovenska dela, ki sploh še niso bila objavljena ali pa bodo izšla v tisku v dobi od 1. aprila 1939. do 31. marca 1940. Od natisnjenih del se bodo upoštevala samo izvorna dela, ki bodo objavljena prvič, torej ne prevodi, ne ponatisi in ne predelane izdaje že izdanih del. Upoštevala se bodo zlasti taka večja pripovedna in dramatska dela, ki obravnavajo katero koli pomembno dobo slovenske zgodovine in narodnega življenja ter so važna za narodno vzgojo. Avtorji, ki se mislijo udeležiti tega književnega tekmovanja, naj predložijo svoja natisnjena dela v 5, nenatisnjena pa vsaj v 3 natipkanih izvodih najkasneje do 31. marca 1940 pri prosvetnem oddelku kraljevske banske uprave v Ljubljani. — Ko poročamo o nagradah, pogrešamo naših dramatikov, ki v tem letu niso izdali knjižno pomembnih del. In še to: ali bi ne kazalo vzeti v razpis tekmovanja tudi najlepše opremljeno slovensko knjigo, pa tudi v najlepšem jeziku napisano? Še dva vidika, katerih ne gre omalovaževati pri delitvi literarnih nagrad.